

СЕКЦІЯ 4. ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ТА ПРОФЕСІЙНИЙ САМОРОЗВИТОК ПЕДАГОГА: ПРОБЛЕМИ Й ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Артемьєва І. С.

кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри технологічної та професійної освіти

Гарська І. В.

магістрант кафедри технологічної та професійної освіти

Державний заклад

«Південноукраїнський національний педагогічний університет

імені К. Д. Ушинського»

м. Одеса, Україна

ДИДАКТИЧНІ УТРУДНЕННЯ ЯК СТРЕС-ФАКТОР ПРОФЕСІЙНОГО СТРЕСУ МОЛОДИХ УЧИТЕЛІВ

У психології під поняттям «стрес» розуміють емоційне переживання, яке впливає на здатність людини досить ефективно виконувати свою діяльність [2]. В якості причин виникнення стресу можуть виступати стресори (стрес-фактори) – зовнішні та внутрішні чинники, у результаті дії яких людина опиняється в стресовому стані [3].

Психологами визначено три види стресів (робітничий, професійний та організаційний), які виникають у професійній діяльності людини. Робітничий стрес утворюється через причин, пов'язані з умовами праці та місцем роботи. Професійний стрес – через причин, пов'язані з професією, родом і видом діяльності. Організаційний стрес виникає внаслідок негативного впливу на працівника особливостей організації, в якій він працює. Вважається, що термін «професійний стрес» є родовим для понять «робітничий стрес» й «організаційний стрес» і належить до рівня аналізу діяльності людини як члена певного професійного співтовариства. *Професійний стрес* – це напружений стан працівника, який виникає за умов впливу емоційно-негативних і екстремальних факторів, пов'язаний з професійною діяльністю, яка виконується людиною [7, с. 12-13].

Протягом останніх років відзначається зростання інтересу до досліджень у галузі професійного стресу. Розвиток стресу на робочому місці є важливою науковою проблемою у зв'язку з його

впливом на працездатність, продуктивність і якість праці, стан здоров'я працівників [1].

Професія вчителя належить до кола найбільш напружених у психологічному плані видів діяльності та відноситься до групи професій в системі суб'єкт-суб'єктних відносин, для якої характерним є ґрунтовна присутність стрес-фактор (В. І. Журавльов, І. А. Зимня, Л. М. Мітіна, Т. В. Форманюк та ін.). Через постійне виникнення стресорів працівники, фах яких складає групу професій системи суб'єкт-суб'єктних відносин, постійно піддаються професійному стресу, який відображає особливості стресового стану, що виникає під час здійснення професійної діяльності.

Основним стрес-фактором професійної діяльності вчителів є дидактичні утруднення, з якими стискається педагог під час здійснення освітнього процесу [8, с. 357].

За визначенням Т. С. Полякової, *дидактичне утруднення* – це утруднення вчителя в освітньому процесі, тобто психологічний стан напруженості, важкості, незадоволеності [6, с. 13], в свою чергу проявом психічної напруженості є стресовий стан. Саме дидактичні утруднення є причиною зниження якості освіти, за рахунок зниження ефективності навчальної діяльності учнів [10].

Як зауважують Т. С. Полякова [6], Н. А. Шайденко [10] дидактичних утруднень у професійній діяльності зазнають переважно молоді вчителі.

У науковій праці О. Л. Нікольської виокремлено категорії дидактичних утруднень, що притаманні як досвідченим учителям, так і вчителям-новачкам, а саме: розуміння методології та технології навчання; труднощі в осмисленні та практичному перенесенні отриманих теоретичних знань на практику; труднощі, пов'язані з організацією навчального процесу; група труднощів, пов'язаних з особистим станом вчителя (релігійністю мислення, кругозором та ін.) [4].

Ученою Т. С. Поляковою визначено три домінуючі групи дидактичних утруднень, що властиві саме молодим учителям. *Перша група* містить труднощі в реалізації тріади актуальних завдань педагогічної праці: розвитку мислення учнів, формування навичок навчальної праці та роботи з учнями низької успішності. До *другої групи* належать труднощі в діагностичному, стимулюючому та регульовальному компонентах педагогічної діяльності, які відображають етапи організації процесу навчання, вимагають гарної психолого-педагогічної підготовки, мобільності й елементів педагогічної інтуїції. *Третю групу* складають труднощі в змістовному компоненті педагогічної роботи та оволодінні новими програмами, в тому числі й гностичної діяльності педагога [6].

З наукової позиції Є. В. Цуканової, дидактичні утруднення, яких зазнає молодий вчитель у педагогічній діяльності, виникають у зв'язку з низьким ступенем розвитку його професійного майстерства [9, с. 47].

Формування педагогічної майстерності є процесом поступовим. Перший його ступінь – професійна підготовка, яка відбувається в педагогічному закладі вищої освіти (ЗВО). Перший його ступінь – професійна підготовка відбувається в педагогічному ЗВО. Пізніше молодий вчитель розпочинає викладацьку діяльність у закладі освіти, де продовжується процес його професійного зростання, вдосконалення, але інтенсивніше та цілеспрямованіше. Ефективність цього процесу на першому етапі формування професійної майстерності майбутнього вчителя залежить від його настанови на самоосвіту та самовдосконалення. На цьому етапі майбутній вчитель має відвідувати майтер-класи практикованих учителів, бувати на уроках і вчитися у педагогів-майстрів, аналізувати роботу досвідченіших колег, займатися методичною діяльністю тощо. Проте на першому етапі формування педагогічної майстерності майбутньому вчителю потрібна щоденна та наполеглива праця над розвитком власних здібностей до професійно-педагогічної діяльності, формуванням професійної позиції, виховуванням уміння спілкуватися з людьми, у процесі органічної взаємодії вирішувати завдання навчання та виховання. Тому, поняття навчання в педагогічному ЗВО означає не лише засвоєння знань, а й розвиток здібностей, формування професійних якостей та вмінь, що допоможуть налаштувати особистість як інструмент педагогічного впливу на взаємодію з дітьми, батьками, колегами [5, с. 4-5].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бодров В. А. Информационный стресс : Учебное пособие для вузов. М : ПЭР СЭ, 2000. – 352 с. (Современное образование).
2. Лазарус Р. С. Теория стресса и психофизиологические исследования // Эмоциональный стресс / Под ред. Л. Леви. Л : Медицина, 2010. 135 с.
3. Мельникова М. Л. Психология стресса: теория и практика : учебно-методическое пособие; Урал. гос. пед. ун-т, Ин-т психологии, Каф. общ. психологии и конфликтологии. Екатеринбург : [б. и.], 2018. URL : <http://elag.uspu.ru/handle/uspu/11643> (дата звернення: 14.06.2020).
4. Никольская О. Л. Преодоление дидактических затруднений как условие развития творческого потенциала учителя: автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. пед. наук : 13.00.01 «Общая педагогика». Новосибирск, 2000. 24 с.

5. Педагогічна майстерність: Підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамушенко, І. Ф. Кривонос та ін.; За ред. І. А. Зязюна. К : Вища шк., 1997. 349 с.
6. Полякова Т. С. Анализ затруднений в педагогической деятельности начинающих учителей; Предисл. Ю. К. Бабанского. М : Педагогика, 1983. 129 с.
7. Профессиональный стресс и стрессоустойчивость специалистов экстремального профиля деятельности: учебное пособие / Н. Н. Смирнова, А. Г. Соловьев, М. В. Корехова, И. А. Новикова. Архангельск : Северный государственный медицинский университет, 2017. 160 с.
8. Психология адаптации личности. Анализ. Теория. Практика / А. А. Реан, А. Р. Кудашев, А. А. Баранов. СПб : прайм-ЕВРОЗНАК, 2006. 479, [1] с. (Психология – лучшее).
9. Цуканова Е. В. Психологические трудности межличностного общения. Киев : Выща школа, 1985. 158 с.
10. Шайденко Н. А. Характеристика типичных дидактических затруднений молодых учителей // Национальная Ассоциация Ученых. Проблемы Педагогических наук. 2020. № 51(3): С. 12-14. URL: <https://national-science.ru/karakteristika-tipichnyx-didakticheskix-zatrudnenij-molodyx-uchitelej-12-14/> (дата звернення: 18.07.2020).